

Aici trebuie să spunem că lumea toată este împărțită în francofilii și germanofili. Chiar și în lăncedul nostru oraș se ajunge de multe ori la manifestații de stradă. Și în familie, sentimentele și poziția tatei diferă de cele ale bunicilor și unchilor. Aceștia tac și ascultă, știind că, în sufletul lui, Petru Bogdan păstrează amintirea oamenilor admirabili cunoscuți în Germania, profesori plini de bunătate și noblețe, lucrători neobosiți, spirite inventive, doritoare să le dea oamenilor o viață mai bună și mai bine orânduită (în special Wilhelm Ostwald, profesorul genial care propaga ideea „monismului”, comunitate de instituții și de limbă pentru popoarele Europei, comunitate care ar aduce cu sine și o mare economie de energie în lume). Mai știu că pentru Petru, care îi întâlnea în idei pe Stere și Ibrăileanu, importantă în primul rând este soarta Basarabiei, de-atâta vreme sub ocupații care i-au adus la sapă de lemn pe locuitori și i-au făcut să-și uite limba; locul nostru, al românilor, spun ei, ar fi alături de transilvăneni, alături de Germania și Austria, pentru redobândirea Basarabiei.

Ce argumente ar fi fost în stare să-l convingă că poporul german s-a schimbat atât de mult în doar câțiva ani?

După câțva timp, mama începe să vorbească încet, liniștitor, apoi deodată:

— Ei, și totuși, dacă România va intra în război alături de Franța?

— Dar ar fi o nebunie! izbucnește tata. Poporul german nu poate fi întrecut de nici un altul în tehnică! Are geniu, are ordine! Și ce disciplină militară! Parcă nemții vor război? Războiul le este impus!

Cheful s-a stricat. Emoția i-a obosit pe toți și discuțiile și temerile cotidiene ar urma inevitabil să ia locul buneii dispoziții fabricate de fapt artificial. Buncii își manifestă dorința de a se retrage. Se mai ciocnește un păhăruț și toți pleacă deodată.

Respect p Copiii se duc întristați la culcare și încă mult timp o mai aud pe mama care pune ordine în casă, spunând: „Te-ai înfuriat grozav! Nu era prudent! Gândește-te că eram singuri și casa e așa de izolată! Dacă aveau revolvere? Mi-a fost frică!” La care logică feminină, tata începe din nou să fiarbă: „Ia să fi îndrăznit ceva! M-aș fi înfuriat de-a binelea!”

Copiii adorm gândindu-se cât de puternic e tatăl lor; a fost de-ajuns să strige ceva și a fost ascultat de așa de mulți oameni! Ce ar fi fost dacă s-ar fi înfuriat mai tare?

Vacanța de Crăciun ținea până la 8 ianuarie, după Sf. Ion. În acest timp, copiii cu steaua încă veneau și cântau frumos, cu cuvintele logic înșirate: „Steaua sus răsare”, sau „Nouă azi ne-a răsărit”, sau „Velerim și veler Doamne”, terminând cu urarea „Să trăiți și să trăim și la anul să venim!”.

Persoanele mari sunt îngrijorate; manifestații antigermane au tot mai des loc pe străzi. Studențimea are ieșiri violente, chiar în Universitate, blocând accesul la conferința profesorului Virgil Arion, filogerman. În februarie, C. Stere este nevoit să demisioneze de la rectorat. Se cere pedepsirea manifestanților și este ales rector Matei Cantacuzino¹.

Și în familie se discută cu pasiune: o parte din copii ține cu Franța, alta cu Germania. Se fac concursuri de pian: care

1. *Matei B. Cantacuzino* (1855-1925) – din marea familie a Cantacuzinilor, a făcut studii la Dresda și Lausanne, a urmat Dreptul la Heidelberg și Paris, absolvind în 1877. Magistrat și avocat, a fost profesor de drept civil la Iași din 1909 și, între anii 1912-1914, primar al orașului. Membru al Partidului Conservator, parlamentar, rector al Universității ieșene (1916-1918), a fost ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în efemerul guvern Averescu (ianuarie-martie 1918) și ministru de Justiție în 1920. Fiul său, căpitanul Vasile Cantacuzino, și-a pierdut viața în catastrofa feroviară de la Ciurea din 1917, lăsându-l neconsolat pe vârstnicul aristocrat.

Respectiv: „dintre imnuri este mai frumos? *La Marseillaise*, sau *Unter dem Doppeladler* al austriacului Josef Franz Wagner, sau *Deutschland über alles* („*Got erhalte Franz der Kaiser, / Unsern guten Kaiser Franz*”), cu muzica lui Haydn, care are acorduri solemne și pe care știu că tata îl cânta cu colegii lui la Berlin?”

Unchii, frații mamei, întrețin această atmosferă, ba chiar încearcă s-o orienteze după voia lor: aduc bomboane și anunță că le dau numai aceluia dintre copii care țin cu Franța. În special moșul Mitică este familiarizat cu toți politicienii și capetele încoronate din Europa. După ce discută aprins toate veștile din gazete cu colegii de la biroul unde este funcționar, vine acasă și le comentează din nou, aleargă în oraș pentru ediția de seară, îl numește cu dispreț și cu umor difuzat de revista umoristică „Furnica” pe împăratul Austro-Ungariei (tot „*Unser guter Kaiser Franz*”) „Franz Ioșca”, întreține febril atmosfera francofilă la care aderă, după felul și cantitatea bomboanelor, cei mai mulți dintre copii.

Se cântă acum și prin școli, cu ardoare:

„Veniți, viteji apărători ai țării,
veniți că sfânta zi a răsărit...”.

Pe revistele și ziarele ilustrate, vedeta este un schelet omenesc care amenință omenirea cu o coasă mare. Glumele sunt sinistre. Copiii se uită adesea în cartea mare ilustrată *La guerre de 1870* și se înfioară de sălbăticiile pe care le văd acolo.

Vara 1916

Se simte în aer frământarea întregii lumi. Se așteaptă intrarea României în război. Familia nu pleacă la Văratec.

Respectiv Nervozitatea tatei este la paroxism: să fie obligat să stea pe loc, să nu respire parfumul pădurii, i se pare insuportabil. Îl enervează activitatea de pregătire a mamei pentru caz de foamete; au fost scoși în vara aceasta peste 100 de pui de găină.

Cu toate că în nesfârșitele plimbări cu mâinile la spate, cu pași măsurati, prin grădini, de multe ori tata cântă pe melodie târăgănată, de doină:

„Stau în drum și mă gândesc
ce să fac, cum s-o pornesc,
pâinea să-mi agonisesc,
copilașii să-mi hrănesc...”,

copiii nu-și pot imagina că și acest colț liniștit de lume ar putea fi atins de război.

Ca să-i distreze instructiv, tata împrumută de la C. Stere o lunetă astronomică pe care seara o așează în apropierea turnului și le arată tuturor inelele lui Saturn, petele de pe lună, îi familiarizează cu numele și forma constelațiilor, precum și cu relațiile de vecinătate dintre ele. După vreo zece zile este însă nevoit să se lipsească de această plăcere și să restituie luneta.

Pe la 20 iulie, nemaiputând suporta situația, sub pretext că au nevoie copiii să schimbe aerul, tata ia o hotărâre: îi înștiințează pe cei în cauză și pornește cu toată familia în vizită la Burdujeni, la unul din veri – unde sunt primiți cu mare dragoste – și apoi la Mihăileni, lângă Dorohoi, la un iubit frate al mamei¹. Plimbarea a durat două săptămâni și a fost minunată; chiar și mama s-a recreat, uitând de grijile de la Iași.

1. Magistratul Gheorghi Păun, căsătorit cu Irma Kempf. Fiul lor, Radu Păun, avea să devină cunoscutul medic internist din Bucureștii celei de-a doua jumătăți a secolului XX.

Respect p Reîntorși acasă, copiii mai mari încearcă să ajute la gospodărie, iar fetele au dimineța ore de lucru; răspândite pe bănci sau pe pietre, sau instalate pe câte o creangă mai groasă de nuc, scot fire de la pânza de casă și cos găurele și modele românești cu fir negru și roșu sau alte modele, luate dintr-un caiet frumos, intitulat *Alphabete für die Stickerin*.

Diminețile erau minunate. Aerul luminos al părții de jos a orașului era calm. Soarele-i mângâia printre frunzele nucilor și castanilor pe toți copiii ocupați. Farmecul acestor dimineți ei îl comparau cu farmecul piesei *Morgenstimmung* de Grieg și-l legau de titlul *Dimineți de iulie* al cărții domnului Spiridon Popescu, prietenul tatei care venea uneori pe la Barnovschi.

Serile aveau alt farmec. După masa care se lua devreme, se coborau în grădină împreună cu vecinii ieșiți din casele lor și stăteau pe banca de sub tei. Cât timp era încă lumină, copiii se plimbau ținându-se de braț, în șir lung, sau alergau cu jurnale după caradaște pe care le apucau cu grijă cu două degete, le depuneau în cutii și, acoperindu-le, le depozitau în antrețelul de la scări. Priveau luna, recitau versuri, făceau concursuri de memorie și toți aveau capul plin de versurile lui Eminescu și de „Sonata lunii”. Îl rugau pe tata să-i mai lase în grădină și după ora obișnuită a retragerii în casă. Prea era frumos, prea erau vrăjite luna și întunericul de sub copaci.

Tata se ducea în fiecare dimineță la Universitate, unde se întâlnea cu multă lume și de unde se întorcea agitat, cu multe ziare pe care le citea stând în picioare, în grădină. Discuta îndelung cu mama, cu bunicii și cu cumnații evenimentele, veneau prieteni să schimbe informații despre situația fronturilor și despre primejdia intrării în război. Copiii, impresionați de atitudinea persoanelor mari, căutau să se țină cât mai serioși, dar sănătatea lor și lipsa de experiență, precum și încrederea în tata, mama și bunici,

Resp. îi făceau să mănânce cu poftă, abia ținându-se de răs când tata le făcea câte o observație: „Nu faceți mofturi! Vin timpuri grele!”

În mintea lor, norii amenințători n-ar fi putut să atingă acest paradis terestru, n-ar fi putut să tulbure în vreun fel viața persoanelor apropiate. Lumea lor este una, iar lumea în care este război este alta. Și apoi, biserica aceasta, cu toate grădinile și pivnițele ei, cu ascunzătorile secrete din turnuri, n-a făcut față timp de trei sute de ani tuturor năvălirilor? Nu! Acolo nu poate să se întâmple ceva rău.

Și iată că ora sosește! În ziua de 15 august, aproape de ora mesei, copiii sunt strânși în bucătărie și sufragerie, fetele așează masa, spală pahare, taie pâine. Mama declară că masa e gata și că tata poate să vină, când – într-adevăr – tata apare. Are o figură schimbată, palidă, solemnă. Privește pe rând pe mama și pe copii, apoi anunță:

— S-a terminat! La noapte, la 12, sună mobilizarea!

Copiii încremenesc, simțind puternic emoția părinților. Mama spune cu voce tremurată, apropiindu-se de tata: „Cel puțin, e bine că rămâi cu noi!” Copiii știu despre ce e vorba: fiecare bărbat știe unde trebuie să se prezinte când sună mobilizarea. Tata – care a trecut de 40 ani și are copii mici – face parte din „miliție”, rămâne „la vatră” și prestează muncă gospodărească în oraș.

Cu hotărâre, pentru a schimba atmosfera, tata spune:

— Acum haideți la masă! La noapte stăm în grădină și așteptăm să sune mobilizarea!

Pe rând apar unchii, mătușa Maricica, sora mamei, bunicii. Dintre toți, numai moșul Neculai pleacă la noapte, dar copiii știu că și în 1913 plecase și se întorsese după câțva timp teafăr și voios. Agitația generală e mare, de aceea tata îi trimite pe copii sus, să se liniștească.

Într-adevăr, sus în camere încă n-a pătruns starea de spirit a mobilizării. Fiecare își găsește pe patul lui liniștea,